

See discussions, stats, and author profiles for this publication at: <https://www.researchgate.net/publication/366204882>

Danas u arhitekturi više nema vizionara: razgovor s akademikom Ivanom Štrausom

Article · January 2014

CITATIONS
0

READS
5

1 author:

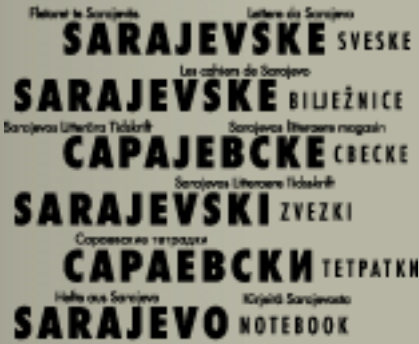

Aida Abadžić Hodžić

University of Sarajevo

15 PUBLICATIONS 2 CITATIONS

SEE PROFILE

NOVI BROJ

SPECIJALNA
IZDANJA

ARHIVA

Aida Abadžić Hodžić, Ivan Štraus

Danas u arhitekturi više nema vizionara

Sarajevske Sveske br. 43-44

Akademik Ivan Štraus jedno je od najuglednijih i najmeritornijih imena savremene bosanskohercegovačke arhitekture. Nakon završetka studija u Zagrebu i Sarajevu (1958), realizirao je niz značajnih projekata u zemlji i inozemstvu, za koje je bio nagrađen visokim domaćim i međunarodnim priznanjima. Između brojnih međunarodnih arhitektonskih natječaja izdvaja se i nekoliko prvih nagrade: za (realizirani) projekat Glavne pošte, Ministarstva PTT i Uprave telekomunikacija u Adis Abebi (1964, koautor Z. Kovačević), za idejni projekat Narodne opere u Sofiji (1973, koautor H. Muhasilović) i za idejni projekat Velike džamije u Oranu, u Alžiru (1985). Autor je jedinstvenog Muzeja avijacije u Beogradu (1969-1989) koji smatra svojim najzahtjevnijim projektom, a na čiju se realizaciju, zbog tehničke složenosti, čekalo punih dvadeset godina. Upravo je taj Muzej, za koji je njegov autor neposredno prije posljednjeg rata, 1990. godine bio nagrađen tada najvišom strukovnom nagradom na saveznom nivou i koji je nedavnom odlukom Vlade Srbije proglašen zaštićenim kulturnim dobrom, bio jedno od ključnih djela u bogatom opusu Ivana Štrausa zbog kojih je struka predložila i njegov izbor u SANU (2012). Ovaj dvostruki akademik (članom ANUBiH postao je 1984.) svojim je projektima odredio i arhitektonsku vizuru Sarajeva, grada u kojem je proveo najveći dio svoga života. Rijetko je koji arhitekt u Sarajevu, još od Vancaševog vremena, imao priliku tako se markantno upisati u užu gradsku jezgru (sa projektima Unisovih nebodera, zgrada Elektroprivrede, stambenih kula i Šoping centra na Grbavici, Holiday Inna, Naselja sunca...) i tako se, na stanoviti način, odužiti uvažavanjem i iskrenim prijateljstvom gradu, ambijentu i vremenu koji su cijenili njegov rad i iznimni talent koji je često išao ispred svog vremena. Njegov su talent još u toku studija otkrili sarajevski profesori na tada tek otvorenom Tehničkom fakultetu. Mladić koji uspijeva u jednom potezu, kredom na tabli, iscrtati savršeni krug i tako zaštititi profesora od prljanja prašinom krede pri korištenju velikog šestara, sanjao je od samog početka o velikim projektima i natječajima. To je bila njegova životna strast, a ne ponuđeno mjesto asistenta na fakultetu na kojem se, iako polaskan, vrlo brzo zahvalio. U jednoj od svojih posljednjih knjiga pod naslovom Arhitektura sreće, inspirativnih i poticajnih kao što su to bili i njegovi prethodni naslovi, Alain de Botton, produktivni autor mlađe generacije, podsjeća na jednu anegdotu iz života Ludwiga Wittgensteina a kako bi ilustrirao složenost bavljenja pitanjima arhitekture. Alain de Botton naveo je primjer Wittgensteina, koji se tri godine povukao iz akademskog života kako bi svojoj sestri Gretl u Beču sagradio kuću i koji je tada shvatio razmjere izazova u koji se upustio. "Mislite da je filozofija teška", primijetio je autor knjige Tractatus logico-philosophicus, "ali ja vam kažem da je to ništa prema teškoćama koje čovjek treba svladati da postane dobrim arhitektom".

Borbenost i odvažnost u izboru - bile su i ostale trajne odlike životnog i stvaralačkog creda Ivana Štrausa. Za Štrausa je arhitektura uvijek bila, riječima Bernarda Tschumija, prvenstveno forma znanja, a ne (tek) znanje o formi. Poput svog dugogodišnjeg prijatelja i strukovnog kolege, Mihajla Mitrovića iz Beograda, godinama je, uz bogat stvaralački opus, pratio i pisao o prilikama u jugoslavenskoj arhitekturi. Nedavno su, obojici kolega, visokim godinama uprkos (!), objavljeni i novi, izvanredni naslovi: obnovljeno i dopunjeno izdanje Arhitektura Jugoslavije 1945-1990 Ivana Štrausa i Arhitektura Beograda 1950-2012 Mihajla Mitrovića. I kao što je Mitrović u razgovoru za RTS naglasio da njegova knjiga i nema na kraju popisa literature jer je „pisana na gradilištima“, prateći izravno gradnju u svome gradu, tako su i brojne Štrausove knjige o bosanskohercegovačkoj i jugoslavenskoj arhitekturi svojevrsna kronika jednog vremena i mjesta, ali i rijetko mjesto argumentiranog i znalačkog isticanja visokih dometa tadašnje jugoslavenske arhitekture.

Aida ABADŽIĆ HODŽIĆ: Gospodine Štraus, rođeni ste 1928. godine. Svojim životom i djelovanjem obgrlili ste gotovo čitavo 20. stoljeće. Najveći dio svoga života, svojim čvrstim opredjeljenjem, proveli ste upravo u Sarajevu. Kada zatvorite oči, kako vidite grad koji najviše volite? Što su prema Vašem mišljenju temeljni vizualni reperi Sarajeva?

Ivan ŠTRAUS: Dobar dio života koji je za moje odrastanje imao važnu ulogu, proveo sam u Banjaluci. U njoj sam, sve do odlaska u Zagreb, na studije, spoznao šta je to grad, koje su prednosti života, izbora školovanja i planiranja budućnosti ukoliko živiš u gradu, koliko je nesiguran život u ratnim okolnostima i neizvjesnost opstanka gledajući kako se na silu komšije raseljavaju, nestaju, skrivaju A veliko je bilo zadovoljstvo i privilegija ovoliko godina živjeti, raditi i graditi upravo u Sarajevu. Idealan grad za život, siguran sam, ne postoji, pa tako ni Sarajevo nije idealan grad. A potpuno sam uvjeren da bi idealni gradovi bili strašno dosadni. Sretno sam živio u Sarajevu, gradu koji uopšte nije niti blizu idealnog grada, a daleko od toga da je dosadan grad. Sarajevu nisu potrebni reperi: ono je reper.

A. A. H.: Godine mladosti vežu se uz Banjaluku i posjete rodbini u Zagrebu. Kakav trag su na vas ostavile šetnje Zagrebom?

I. Š.: Do dvadesete godine živio sam raznolik i zanimljiv život i školovanje koje je bilo raznovrsno – u godinama Kraljevine Jugoslavije na jedan način, tokom četverogodišnje okupacije na drugi, a na treći način do mature. Ljetne raspuste – imao sam sreću – provodio sam više puta u centru Zagreba, kod strica. Sjećam se kupanja na savskim drvenim bazenima koji plutaju u rijeci, kao u češkim filmovima, besplatne tramvaj karte koja mi je omogućila da upoznam Zagreb uzduž i poprijeko: maksimirsku šumu sa zooškim vrtom, botaničku baštu u staklenicima. Gledao sam nogomet na igralištu Concordije i naučio sam igrati tenis u susjedstvu. Išli smo na izlete po okolici koja se razlikovala od banjalučke, a u širokom centru grada sjajna arhitektura, trgovci i parkovi. Tu sam se inficirao arhitekturom za početak, a to je po upisu na studije postala trajna, neizlječiva strast.

A. A. H.: Studij arhitekture započeli ste upravo u Zagrebu, nedugo nakon završetka Drugog svjetskog rata, ali ste ga odlučili nastaviti u Sarajevu, čim ste čuli da se ovdje otvorio Tehnički fakultet. Kakav je to bio period u kulturnom, društvenom i umjetničkom životu u gradu? Koji su profesori obilježili godine Vašeg obrazovanja i sazrijevanja?

I. Š.: Profesori su – srećom po nas – biliiskusni graditelji školovani u Srednjoj Evropi: u Beču, Münchenu, Krakovu, Grazu, a manje skloni pretjeranom filozofiranju o arhitekturi. Bili su gospoda, skloni šalama na svoj ili na naš račun, a te su se šale dugo prepričavale. Atmosfera na fakultetu bila je opuštena, ali odgovorna. Okupljali smo se u crtaonama, jer kod kuće nismo imali potreban prostor za velike formate crteža. Nismo bili opterećeni zakonskim uvjetima. Niko nas ni na šta nije prisiljavao. Društveni, kulturni i umjetnički život grada bio je vrlo živ i zabavan. Politika nije bila dominantna, izuzev par ambicioznih pojedinaca koji su svojim pretjerivanjem – pokazalo se poslije tačnim – zalutali na arhitektonski fakultet.

A. A. H.: Koju ste literaturu voljeli čitati kao student? Na koji ste način voljeli provoditi slobodno vrijeme?

I. Š.: Malo je bilo slobodnog vremena. Samo se nedjeljom nije radilo, sve ostale dane bila su predavanja, crtanje, crtanje... Volio sam čitati, ali tada uglavnom stručnu literaturu. Za dvije godine moga liječenja na sanatoriju za plućne bolesti, pročitao sam veliki broj vrhunske, strane literature, bez selekcije: Dostojevskog, Stendhala, Thomasa Manna, Zolu, Dickensa... a prvi puta čitao sam i knjige Ive Andrića, Miroslava Krleža, Njegoša, Marina Držića, Radoja Domanovića i ostalih jugoslavenski pisaca. Nušićevu autobiografiju čitao sam cimeru i „bibliotekaru“ Sulji u nekoliko navrata. Obrazovani bolesnici koji su u prethodnim godinama prošli kroz sanatorij, ostavili su za sobom vrijednu literaturu. Suljo i ja smo sve te knjige selekcionirali, katalogizirali, uveli red u kartoteku i počela je živost u biblioteci. Pohvalio nas je i primarijus, a mene je pozvao na kafu. Naše poznanstvo bilo je korisno i za život u sanatoriju: organizirali smo prvenstvo bolnice u šahu, prvi doček Nove godine, okupljanje sa sadržajem ili obilježavanje nekih novijih, historijskih trenutaka. A bilo je korisno i za mene: poznanstvo sa primarijusom omogućilo mi je zajednički silazak u Zagreb na utakmicu, na ručak, na izložbu i slično. Naime, nivo moje bolesti nije bio opasan za okolinu i porodicu. To je primarijus bolje znao od mene – kao i šah. Uvjeren sam i danas, da sam tako čitajući u sanatoriju i razmišljajući o pročitanoj, sazio od jednog ravnodušnog dječaka u odraslog i odgovornog čovjeka koji je zaželio da živi kao normalan, zdrav svijet. Sve sam počeo gledati drugačijim očima, a najveća dobit novog gledanja na život i smrt bila je u probuđenoj svijesti o potrebi borbe. Borbe – sada za život, a poslije i za sve ostalo u budućem

životu. Kao moji junaci iz crtanih stripova koje sam volio čitati u djetinjstvu. Trgao sam se iz letargije, okupio ostale studente, alarmirali smo univerzitetski komitet i počela nam je stizati pomoć u izuzetno kvalitetnoj ishrani i jednog dana i prvi grami novog lijeka kojeg su američki farmaceuti pronašli – streptomycin.

A. A. H.: Vrlo ste rano, još kao student, i to na poziv Vaših profesora, počeli sudjelovati na arhitektonskim natjecajima. Više ste voljeli izazov predstavljanja i propitivanja svojih ideja na anonimnim natjecajima nego li ponuđeni rad na univerzitetu. Pretpostavljam da ste željeli biti, na stanoviti način, slobodan i imati dovoljno manevarskog prostora. Uspjesi na međunarodnim natjecajima omogućili su Vam vrlo brzo i materijalnu sigurnost i mogućnost odabira i selekcije projekata. Da ste danas mladi arhitekt, sa jednakim talentom, hrabrošću i upornošću kao i prije šezdeset godina, koji bi bili danas, u ovim, sasvim drugačijim političkim, ekonomskim i društvenim okolnostima, glavni izazovi sa kojima biste se morali suočiti?

I. Š.: Godine 1952. pozvali su me na razgovor tri moja profesora: Finci, Šamanek i Taubman, da kao ravnopravan autor s njima radim na arhitektonskim idejama za dva republička konkursa istovremeno. Bilo je to za mene veliko priznanje i čast da sa njima, profesorima, ja – njihov još student – radim na istim projektima. Rezultat je bio sjajan: prva nagrada za hotel u Foči i treća za upravnu i stambenu zgradu u centru Sarajeva. Ta saradnja bila je za mene korisnija u sazrijevanju ka mom cilju nego sva predavanja zajedno. Zato se ponekad smatram dobrim dijelom autodidaktom. I tako me je krenulo: do diplome 1958. godine osvojio sam par nagrada na manje značajnim natjecajima, a potom 1962. godine prvu nagradu na velikom jugoslavenskom natjecaju za delux hotel i redakciju Oslobođenja u centru Sarajeva, 1964. godine prvu nagradu na internacionalnom konkursu u centru glavnog grada Etiopije, Adis Abebi, a 1969. godine prvu nagradu na jugoslavenskom konkursu za Muzej avijacije u Beogradu. Kao i ranije, ove natječeje sam radio uz svoje redovne poslove arhitekta u birou u kojem sam bio stalno zaposlen – do penzije. U birou sam uradio projekte i izgradio poslovno-tehničku zgradu Elektroprivrede u Sarajevu, šoping-centar na Grbavici, Dom armije u Derventi pa Naselje sunca, hotel u Slanom i drugo. „Da ste danas mladi arhitekt...“, pitali ste me. Oprostite, o takvoj mogućnosti ili o situaciji u kojoj danas rade mladi arhitekti ne volim ni pomišljati. Ja sam svoje odradio i zadovoljan sam dostignutim. Više od toga možda nije ni zdravo?

A. A. H.: Kada ste jednom prilikom pokušali definirati ono što karakterizira Vašu poetiku imenovali ste to „oblikovnom neuniformnošću“. Svakom projektu pristupate kao izvornom zadatku, bez citiranja ili ponavljanja ranijih rješenja, polazeći primarno od funkcije određenog objekta. Ne vjerujete u inspiraciju niti u „ideju iz prve ruke“. Radite dugo i vrlo detaljno. Kakva atmosfera mora vladati u Vašem radnom prostoru? Slušate li neku muziku? Razmišljate li o budućim korisnicima Vaših objekata?

I. Š.: Dok sam radio, morala je vladati radna disciplina. Sve ostalo imalo je mjesto i vrijeme prije ili poslije radnog vremena.

A. A. H.: Promišljeni funkcionalizam i gotovo dječjačka maštovitost – ove dvije, naoko nespojive kvalitete, čine dio svakog Vašeg projekta. Dječak koji se igra avionom i iscertava njegovu elipsoidnu putanju u osnovi je Vašeg izvanrednog projekta Muzeja avijacije u Beogradu (1969), koji je na svoju realizaciju, zbog tehničke složenosti, čekao punih dvadeset godina. A taj je muzej anticipirao ono što će biti karakteristično za savremenu muzeološku praksu: muzejski prostor kao svojevrsni eksponat, muzej koji dokida sa konceptom neutralne kutije (white box) i koji samom svojom arhitekturom sudjeluje i određuje interpretaciju izloženih radova. Da danas trebate projektirati Muzej savremene umjetnosti u Sarajevu koje bi bile polazišne osnove i gdje bi voljeli da se on nalazi u gradu?

I. Š.: Muzej savremene umjetnosti volio bih da se izgradi na Marijin-Dvoru. Razlog je u tome da se koncentriraju postojeći i budući kulturni i umjetnički sadržaji. Već sada imamo malu koncentraciju takvih sadržaja: od Umjetničke galerije BiH do Narodnog pozorišta, zatim uz male pauze nastavlja se Akademija scenskih umjetnosti, Akademija likovnih umjetnosti, KSC Skenderija, a sve je to u blizini Marijin-Dvora, sa Zemaljskim muzejom, Ars Aevi i Historijskim muzejom, sve niz Miljacku i mostove. Gdje to ima?

A. A. H.: Vrlo zanimljiv i nedovoljno istražen segment Vašeg rada predstavljaju projekti sakralne arhitekture. Velika je šteta da nije izveden Vaš izuzetno maštovit projekt za džamiju u Oranu, u Alžiru. Kako ocjenjujete današnje projekte izgradnje i/ili rekonstrukcije sakralnih objekata u Bosni i Hercegovini nakon rata? Što bi trebali biti reperi arhitektima u traganju za savremenim džamijama i crkvama i da li treba tražiti i na koji način uzore u tradicionalnoj arhitekturi? Kako

gledate na raznolikost stilova u arhitekturi sarajevskih džamija nakon rata i kako u arhitekturi pomiriti lokalnu tradiciju islama i njegovu globalnu prisutnost?

I. Š.: Mislim da je pošteno ako odgovorim da to nije segment arhitektonskog stvaralaštva za koji sam imao interes ili, bolje rečeno, za koji sam bio obrazovan. Od nekoliko mojih ideja koje nisu realizirane, najviše žalim ideju Velike džamije u Oranu, a potom ideju za Narodnu biblioteku u Sarajevu. Utjehu nalazim u saznanju da je ideja za džamiju bila jednoglasno ocijenjena kao najbolja, a jedan od presudnih kriterija pri ocjenjivanju bio je da smo poštivali tradiciju u izgradnji magrebskih džamija i savremeno oblikovanje, korištenjem najnovijih konstruktivnih sistema i tehnologije.

A. A. H.: Vrlo je lijep Vaš projekt za franjevačku crkvu u Zoviku kraj Brčkog (1987), sa zanimljivom parafrazom romaničkog zvonika čija se tektoničnost i robusnost olakšava od temelja prema vrhu, ubrzanim ritmom perforacija – sve do potpune rastvorenosti u krovnom dijelu zvonika sa križem: poput vizualne metafore dugog puta ka potpunoj, nematerijalnoj duhovnosti. Našalili ste se na svoj račun ateiste koji projektira izuzetne sakralne objekte. Kako se pripremate za ovakve zadatke i koji je za Vas do sada bio najsloženiji i najzahtjevniji zadatak u smislu pripreme i rada na projektu?

I. Š.: Bio bi to veliki gubitak za mene kao arhitektu da nisam doživio zadovoljstvo projektiranja i oblikovanja savremenih sakralnih objekata. Da li se radilo o Velikoj džamiji u Oranu ili o župnim crkvama po Posavini, nisam osjećao veću kreativnu slobodu, razumijevanje naručioca i toliko međusobno povjerenje. Bit će to malo sazviježde savremenih crkvice u kojem će nedostajati (mnogo mi je žao) crkva u Vitezu sa parafrazom kosog zvonika iz Pise. Odgovor na vaš posljednji upit o mom najsloženijem i najzahtjevnijem projektu je Muzej avijacije na aerodromu Surčin u Beogradu.

A. A. H.: Postoji li danas među domaćim arhitektima nesporazum u razumijevanju arhitektonske baštine i tradicije? Što razlikuje kreativno interpretiranje uzora od površnog folklorizma i možete li navesti neki dobar i neki loš primjer?

I. Š.: Ja ne mislim da su u ranijim periodima među vodećim domaćim arhitektima bili upadni nesporazumi u tumačenju i razumijevanju arhitektonske baštine i tradicije. Štaviše, imam utisak da su se njihove kreacije u najvećem broju oslanjale na kretanja tada savremene arhitekture Srednje Evrope. Otuda i njihova međusobna sličnost u kojoj nije sigurno tko je autor nekog objekta. Kako god znamo sve objekte braće Kadić, tako nismo sigurni ili ne znamo tko je autor pojedinih zapaženih objekata. A svi takvi objekti ne nose na sebi bilo kakav detalj baštine ili tradicije. U takvoj, skoro pa jednoobraznosti, ne može se ocijeniti razlike koje bi izazvale nesporazume. Možda neko to može ocijeniti, ja ne. Prihvatilo bih odluku ocjenjivačke komisije Aga Khanove nagrade kojom je nagrađena ideja i realizacija džamije u Visokom Zlatku Ugljena, ali ne i „rekonstrukciju“ koja je izvedena prije par godina po „ideji“ lokalnog imama. Nažalost, ova džamija je očigledan primjer koliko je nepremostiv nesporazum dviju krajnosti u praktičnom pristupu baštini i tradiciji u našoj savremenoj arhitektonskoj misli.

A. A. H.: Često naglašavate i sretne okolnosti da ste svoje kreativne godine najvećim dijelom proveli u vrijeme političke stabilnosti i ekonomskog uspona, a koji se pozitivno odrazio i na ostvarenja u tadašnjoj bosanskohercegovačkoj arhitekturi. U svojoj ste knjizi to zlatno razdoblje markirali vrlo egzaktno: od 1969. i izgradnje SKC Skenderija pa sve do 1985. i izgradnju bogate infrastrukture za potrebe ZOI 84 u Sarajevu. Balansiranje između političkog Istoka i političkog Zapada i gradnja imidža ekvidistance pozitivno se odrazilo i na prilike u jugoslavenskoj kulturi jer je taj tzv. jugoslavenski socijalistički modernizam bio otvoreniji u usporedbi sa ostalim zemljama „socijalističkog bloka“. U Vašoj izuzetno važnoj knjizi koja je nedavno doživjela i drugo izdanje, Arhitektura Jugoslavije 1945-1990 (Fondacija za razvoj održivog dizajna, Sarajevo, 2013) izdvojili ste, u okviru svih bivših republika, ono što po Vašem mišljenju predstavlja visoke domete savremene arhitekture. Zašto arhitekti nerado javno ocjenjuju rad svojih kolega? Zašto tako malo javnih rasprava o izgledu naših gradova?

I. Š.: Moj prijatelj i kolega Mihajlo Mitrović u par knjiga pisao je o arhitekturi i arhitektima Beograda. U Zagrebu je štampana sjajna knjiga Tomislava Odaka o idejama hrvatskih arhitekata koje, nažalost, nisu realizirane. Poznato mi je da su pisane kritike o pojedincima ili grupi značajnih arhitekata, kao što je to uradio par puta Ivica Mladenović iz Beograda, te Nedžad Kurto, Boro Sposojević, Hamdija Salihović i možda mali broj monografija o arhitektima, ali o kojima nemam informacija.

A. A. H.: Koje su, prema Vašem mišljenju, bile specifičnosti bosanskohercegovačke arhitekture

unutar jugoslavenskog konteksta?

I. Š.: Od vremena moderne, između dva svjetska rata pa dalje, arhitektonski stvaralački dometi bili su autorski koncentrirani u Sarajevu. Sarajevski arhitekti izgradili su sve značajne objekte – ne samo u Sarajevu i njegovoj okolini već i u Banjaluci (klinički centar, hotel Bosna), u Mostaru (hotel Ruža, zgrada Privredne banke), u Zenici (Narodno pozorište), u Bijeljini (Narodna biblioteka), u Stocu (hotel Bregava), u Neumu (Dom penzionera, turistički centar Zenit), u Jajcu (robna kuća) itd. Čvrsta povezanost vodećih arhitekata nekadašnje Jugoslavije s graditeljskim vrijednostima dostignutim tokom dvadesetak godina modernog pokreta i desetogodišnjeg snažnog utjecaja Le Corbusierovog vokabulara u sirovom betonu, razbuktala se nakon 1948. godine i dala prve pozitivne rezultate. Nekolicina sarajevskih arhitekata mogli su biti ponosni što su njihove ostvarene ideje spomenute u govoru zagriženog zagovornika „arhitekture novog socijalističkog društva“ na Kongresu KPJ kao primjeri „dekadencije i formalizma u arhitekturi kod nas“.

Generacije mladih arhitekata nakon Drugog svjetskog rata, školovanih i nastanjenih u Sarajevu, nastavili su putem bosanskohercegovačkih. pionira moderne: Muhameda i Reufa Kadića, Mate Baylona, Dušana Smiljanića, Juraja Neidhardta i vrlo brzo, sasvim zasluženno, zauzeli su mjesto uz dotada vodeće jugoslavenske graditeljske centre sa dužom tradicijom: Zagreb, Ljubljanu i Beograd. Mi nismo ni bili obrazovani kao arhitekti za lokalnu upotrebu i za popunjavanje praznih gradskih prostora mimikrijskim postupcima. Najveći postotak značajnih ostvarenja, i u Sarajevu i izvan Jugoslavije, svojim su funkcionalnim zahtjevima i veličinom morali biti projektovani na premisama evropskih tendencija. Rijetki su uspjeli arhitektonski reperi u savremenom parafraziranju vrijednosti graditeljskog naslijeđa, poput stambenih kuća u Konjicu ili Neidhardtove skijaške kuće na Trebeviću (koja danas, nažalost više ne postoji), iz 1950-ih godina te nešto recentnijih primjera, poput hotela Ruža u Mostaru i Bregava u Stocu ili vile Dino u Sarajevu. Takav postupak na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine nije imao ni opravdanje jer je graditeljsko naslijeđe različito po geografskim i klimatskim zonama, po utjecaju burne prošlosti, po lokalnim graditeljskim materijalima pa i po stepenu očuvanosti graditeljskog naslijeđa.

A. A. H.: Volite šetati gradom (više nego li ići u prirodu!). Gdje se osjećate osobito ugodno u Sarajevu? Kada ne biste živjeli u Sarajevu, u kojem biste gradu voljeli živjeti?

I. Š.: U Sarajevu sam imao sve što je meni i mojoj skromnoj obitelji bilo potrebno. Nisam imao razloga da tragam za nekim boljim „Sarajevom“. A najugodnije se osjećam u svome stanu.

A. A. H.: Vi ste čovjek koji voli kreativne izazove. Teško da se u Vašoj radnoj biografiji može naći neka tema koja nije bila zastupljena: od izgradnje kulturnih, sportskih, turističkih, stambenih, sakralnih objekata. Ali, ono što je vrlo zanimljivo i o čemu se manje zna i govori jeste i izazov koji ste pružali svojim kolegama kada su, kao slikari, kipari, majstori tapiserije, sudjelovali u uređenju interijera vaših novih projekata. Spomenimo suradnju sa Jagodom Buić u zgradi Elektroprivrede ili sa Boškom Kućanskim u Holiday Innu. Šta je novo donijela obostrano ta suradnja?

I. Š.: Lijepo se družiti sa obrazovanim, zanimljivim i pomalo opuštenim ljudima, a to su vrhunski umjetnici. Tako mi je bilo sa Jagodom Buić, Miroslavom Šutejem, Željkom Marjanovićem, Vesnom Bugarski, Brankom Subotićem, Risimovićem, Adijem Mulabegovićem, Mariom Mikulićem i mnogim drugim. A koliko sam tek takvih osoba propustio upoznati? Skladna obostrana suradnja bila je u interesu moje arhitektonske zamisli jer osim njihovih visokih dometa, njihova su se djela uklapala i činila jedinstvo sa mojim vanjskim i unutarnjim konceptima i arhitekturom u cjelini.

A. A. H.: Svidjela Vam se definicija Snješke Knežević, teoretičarke arhitekture, o Vašim objektima kao „korisnim skulpturama“. Arhitektura velikog broja arhitektonskih zvijezda poput Franka Gehryja ili Zahe Hadid, ima možda i suviše naglašene skulpturalne vrijednosti na račun funkcije objekta. Dušan Džamonja za sebe je govorio da kreće upravo suprotno – da on skulpturu misli kao arhitekta što je dijelom upisano i u njegov projekt džamije u Rijeci, Vi uvijek naglašeno krećete od namjene objekta, a zavodljiva i maštovita ljepota forme dolazi kao rezultat promišljanja, iskustva i dobro ispunjenog zadatka. Zato, možda, i ne čudi da ste naglašeni funkcionalizam omekšavali upotrebom materijala i boje na vrlo neobičan i ekspresivan način. Što je pružalo staklo, aluminijske obloge, snažna koloracija?

I. Š.: Definicija gospođe Knežević je sa dvije riječi odražavala moj stav prema arhitekturi koju sam nastojao izgraditi. Znam samo da moji objekti ne teže da se zbliže današnjoj poplavi grandioznih porculanskih i poliranih figurina Gheryja, Zahe Hadid, Fosterera, Nouvela i drugih merkantilnih velikana. Moj često verbalno naglašeni funkcionalizam odvija se u betonskim,

staklenim ili koloriranim kućama ili opnama, najčešće, u oblicima koji su proizašli upravo iz funkcije ili odabranog konstruktivnog sistema.

A. A. H.: U toku 1991. i 1992. godine, vodili ste svoj ratni dnevnik. Bio je to Vaš prvi dnevnik u životu. U njemu se, tako prirodno, isprepliću razmišljanja o Vašem životu, o užasima ratne stvarnosti, o životu u nekadašnjoj zajedničkoj državi, o Vašim projektima, o sudbini Vaših objekata u gradu. U razmišljanjima o arhitekturi gradili ste svoj svijet intime u koji ste se zaklanjali od užasa razaranja, sasvim protivnih prirodi arhitekture koja gradi i oblikuje, upisuje nove vrijednosti. Da li ste, poput našeg bauhausovca Selmana Selmanagića u ratnom Berlinu 1941-1945., imali snage razmišljati i maštati kako će izgledati obnovljeno Sarajevo?

I. Š.: Ne, srećom nisam. Sad bih pobjesnio od muke jer se ne mogu pomiriti sa činjenicama oko nas. Tako kako se sada gradi, nadograđuje ili „planira“, „rekonstruira i redizajnira“ je veća šteta za Sarajevo od one ratne. To ostaje trajno ruglo i svjedočit će, htjeli mi to danas priznati ili ne, a toga su svjesni i anonimni arhitekti, krijući svoje učešće u ovom primitivnom postupku. Za ovo što se sa Sarajevom događa na njegovim najvrednijim površinama i tačkama, a koje smo tako brižno čuvali u centru grada, neće se naći uvjerljive riječi opravdanja.

A. A. H.: Vi ste arhitekt čiji objekti snažno definiraju vizuru Sarajeva i jedan od rijetkih koji je imao priliku tako se snažno „upisati“ u život svoga grada. Za Vaše projekte veliki broj Sarajlija zna da ste Vi njihov autor. Međutim, u našem razgovoru prije par godina istaknuli ste, pomalo razočarano i ljuto, kako se danas arhitekti mire sa stanjem svoje anonimnosti. Zna se da je Vancaš projektant sarajevske katedrale ili Parzik Zemaljskog muzeja, a rijetko ko danas zna imena autora savremenih zdanja. O čemu nam to govori i zašto je tako?

I. Š.: Dobar dio odgovora na primjetnu anonimnost današnje generacije arhitekata može se naći u mom prethodnom odgovoru.

A. A. H.: Pred sam početak rata objavili ste, upravo u Beogradu, prvo izdanje Arhitekture Jugoslavije 1945-1990, sudjelovali ste na konkursu za veliku sportsku dvoranu (1991), a nekoliko godina ranije doživjeli i finalizaciju Muzeja avijacije (1969-1989) i otvaranje Vaše velike retrospektive (1987) povodom prijema u ANUBiH (1984). Ta je putujuća izložba velikim jugoslavenskim centrima bila ujedno i prva arhitektonska izložba i prva izložba jednog Bosanca u Galeriji SANU, čiji ćete član, tada i ne sluteći, nedavno postati. Kakve su ostale Vaše veze sa Beogradom danas, gradom za koji ste rekli da je prema Vama uvijek bio naklonjen i otvoren, za razliku od nekih drugih centara?

I. Š.: Moj odgovor na Vaše pitanje bilo je moguće i pretpostaviti. A da bi moj odgovor bio jasniji, ja sam pod riječima Beograd i grad mislio na arhitekta Beograda. Kao i Vi, siguran sam. Moj izbor u SANU (nije to bio prijem ili imenovanje) su predložili njeni članovi – arhitekti, potom je iza tog prijedloga, u kojem je Muzej avijacije bio presudni džoker, stalo jednoglasno Odeljenje umetnosti SANU, a prilikom izbora pravo glasa imali su samo članovi Akademije. Sad će i moj odgovor na Vaše pitanje biti kratak i jasan: najveći broj mojih beogradskih kolega sa čijom sam se naklonošću i prijateljstvom pohvalio nisu više živi. Samo ja znam koje su to stručne, moralne i kolegijalne veličine. Recimo, Bogdan Bogdanović, Mihajlo Mitrović, Ranko Radović, Stanko Mandić, Aca Dokić, Iva Antić, Milenković...

A. A. H.: Bližimo se stogodišnjici od osnivanja najznačajnije škole moderne arhitekture, dizajna i umjetnosti „Bauhaus“ – škole nastale na pepelu Prvog svjetskog rata. Gropius je u jednom pismu iz 1964. godine istaknuo da se „ideja ove škole razvila iz osjećaja duboke depresije koja je bila rezultat izgubljenog rata i potpunog sloma intelektualnog i ekonomskog života, i, s druge strane, gorljive nade i želje da se iz tih ruševina sagradi nešto novo“. Zašto danas arhitektura više nema vizionarsku ulogu?

I. Š.: Da, nema, jer nema vizionara. Neko je to lijepo opisao, kako današnji velikani arhitekture lete luksuznim avionima, od jedne do druge azijske i afričke metropole – svaki za sebe, mimoilazeći se, čak, na velikim aerodromima bez pozdrava – i nudeći magnatima svoje Bilbao atrakcije, sa garancijom da će se naći na naslovnica vrhunske zabave i merkantilne štampe svijeta. Eto zašto danas arhitektura više nema vizionarsku ulogu. Ulogu ima, ali sporednu. Scenografsku. Na sceni je novac.

[PRINT](#) [MAIL](#)

